

**ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО ВИХОВАННЯ У ВИЩОМУ ВІЙСЬКОВОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ****Т. Є. Сніца**

Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

**ORCID 0000-0002-0403-5070**

У статті йдеться про необхідність полікультурного виховання курсантів та особливості цього процесу у вищому військовому навчальному закладі. У сьогодишньому глобалізованому світі багатокультурність є однією з головних особистісних характеристик майбутнього офіцера для успішного виконання своїх функціональних обов'язків. Авторка аналізує сучасні підходи, доробки вітчизняних та зарубіжних науковців щодо проблеми формування особистості, яка здатна сприймати світ в усьому його культурному, релігійному, національному різноманітті та успішно співпрацювати з представниками різних націй та національностей. Окрім цього, підготовка до життя та роботи в умовах полікультурного середовища вимагає як диференційованого підходу до кожної групи тих, кого навчаємо, до кожного суб'єкта навчання, так і створення специфічного освітнього середовища, що здійснює системний вплив на формування особистості майбутнього фахівця. Отримані у ході дослідження результати переконливо свідчать про результативність застосованих методів, які можуть бути рекомендовані для полікультурного виховання майбутніх фахівців військової справи, зокрема майбутніх офіцерів-прикордонників.

**Ключові слова:** вищий військовий навчальний заклад, полікультурність, виховання, методи, фахівці, офіцер-прикордонник.

**АКТУАЛЬНІСТЬ РОБОТИ.** Глобальна інтеграція є однією з головних причин усвідомлення полікультурності як значущої риси сучасної соціальної реальності. Для того, щоб ефективно взаємодіяти в усіх сферах життєдіяльності людини – економічній, науковій, політичній та багатьох інших – майбутнім фахівцям необхідно мати якості, які представляють собою інтегративний зв'язок ціннісних орієнтацій, моральних позицій і прагнень, знань, умінь, етики спілкування. Інтенсифікація контактів між представниками різних культур дає сьогодні невичерпні можливості для вивчення досвіду, отримання знань та особистісного розвитку. В таких умовах полікультурність є обов'язковою для ефективного функціонування суспільства, побудувати яке неможливо, не навчивши членів суспільства умінню вести міжкультурний діалог. Міжкультурний діалог розуміється як відкритий та шанобливий обмін думками на основі взаєморозуміння та поваги. Між окремими людьми та групами людей, що різняться за етнічними, культурними, релігійними та мовними ознаками, а також за історичним походженням. Діалог діє на усіх рівнях – у межах одного суспільства, між європейськими суспільствами, а також між Європою та рештою світу. З міжкультурного діалогу не можна виключити жодну сферу життєдіяльності людини – чи то політика, ЗМІ, громадянське суспільство, стосунки з колегами по роботі, сусідами чи молодіжне середовище [1].

Проблема підготовки фахівців різних професій до діяльності в умовах полікультурного середовища досліджувалася багатьма науковцями. Зокрема Г. Суткевич обґрунтувала принципи формування полікультурної компетентності майбутніх політологів у процесі вивчення іноземної мови. Впровадження культурологічного підходу з опорою на комунікативну методику є найбільш ефективним при навчанні полікультурності, що дає змогу майбутнім політологам набувати комунікативних навичок через вивчення культури англійських країн та власної культури, відчувати різницю культур, бути толеран-

тним та набувати досвіду міжкультурної комунікації. Прищеплення полікультурних знань відбувається за умов адаптації до контексту національної та іншомовної культури [2].

Полікультурна підготовка майбутніх менеджерів в умовах розвитку міжнародного бізнесу була предметом дослідження Prem Ramburuth & Catherine Welch [3]. Провівши численні дослідження учені доходять висновку, що культурне різноманіття студентських груп не сприяє повною мірою розвитку міжкультурних відносин, міжкультурної взаємодії. Саме тому своє дослідження науковці спрямовують на пошук оптимальних шляхів створення такого освітнього середовища, у якому б багатокультурність студентських груп сприяла розвитку їхньої міжкультурної компетенції. Серед запропонованих технологій – як уже добре відомі, так і авторські. Учені пропонують різноманітні інструменти самоаналізу та аналізу поведінки інших, кейси, розроблені самими студентами, віртуальні зв'язки та аудит різноманіття. Останній розуміється як інструмент, що може допомогти неупереджено подивися на те, чи реально існує справедливість інклюзія у багатокультурному середовищі та чи створені у ньому усі необхідні для повноцінної життєдіяльності умови. Дослідницями Prem Ramburuth та Catherine Welch запропоновано альтернативне використання культурного різноманіття колективу як основи для усвідомлення студентами культурних відмінностей, пізнання інших культур, формування навичок та розвиток умінь міжкультурної комунікації [3].

Представляють інтерес також публікації, у яких йдеться про виховання молоді у контексті полікультурності, толерантного сприйняття багатокультурності світу. Питання полікультурного виховання студентів вивчали Jia-Fen Wu [4], учнів загальноосвітніх шкіл – Anuleena Kimanen [5]. Цікавими є також дослідження феномену мультикультуралізму, пов'язані з підготовкою фахівців у сфері освіти [6,7].

Що стосується підготовки майбутніх прикордонників до діяльності в умовах полікультурного середовища, то це питання також було предметом уваги дослідників. Зокрема, Л. Боровик зазначає, що для успішного виконання професійних обов'язків сучасний офіцер-прикордонник повинен володіти знаннями психології спілкування та комунікативними вміннями. Вмінню вести діалог з колегами, підлеглими, з місцевим населенням та з громадянами, які перетинають державний кордон у пунктах пропуску, необхідно навчати [8]. На думку К. Тушко, у процесі фахової підготовки в закладі вищої освіти у майбутніх офіцерів-прикордонників необхідно формувати навички вербального спілкування з колегами усіх рівнів, із мешканцями прикордонного регіону, громадянами іноземних держав, які перетинають кордон України [9].

Проте, незважаючи на досить широкий спектр досліджень, присвячених питанням формування навичок та розвитку умінь діяти у полікультурному середовищі, окремі важливі аспекти проблематики залишилися поза увагою. Зокрема, бракує наукових праць, у яких розкриваються науково-методичні аспекти підготовки фахівців прикордонної служби до діяльності в умовах полікультурного середовища. З огляду на це метою статті є виявлення основних шляхів та умов ефективного виховання курсантів у дусі багатокультурності.

**МАТЕРІАЛ І РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ.** На необхідність підвищення якості професійної підготовки особового складу Державної прикордонної служби України (ДПСУ) впливає прагнення України до виконання вимог Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, необхідність підготовки прикордонників за гармонізованими стандартами європейських прикордонних відомств, посилення співпраці з країнами НАТО з метою створення ефективної системи попередження та протидії загрозам національній безпеці [10].

Факультети й кафедри Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (НАДПСУ) на основі рішень управлінської ланки забезпечують підготовку й відповідність професійно-важливих якостей випускників, закладених у нормативних та розроблених у вищих військових навчальних закладах (ВВНЗ) документах: кваліфікаційних характеристиках, навчальних планах і програмах спеціальностей, планах спільних науково-дослідних робіт ВВНЗ й замовника [11].

Специфіка професійної діяльності охоронців кордону вимагає високого рівня особистісного розвитку. Серед основних якостей, необхідних майбутньому офіцеру-прикордоннику для виконання службових обов'язків можна виділити професіоналізм, високий рівень відповідальності та самоконтролю, здатність вести конструктивний діалог з представниками різних національностей, релігій та соціальних прошарків у ситуаціях культурних перетинань. Такі якості не даються людині від народження, їх необхідно виховувати, щоразу знаходячи для цього усе нові й нові методи. Кодекс доброчесної поведінки персоналу Державної прикордонної служби

України визначає морально-етичні принципи професійної діяльності, дотримання яких є гарантією високої якості та ефективності оперативно-службової діяльності прикордонної служби, її авторитету у суспільстві. Так, стаття 3 наголошує на необхідності «уникати конфлікту інтересів та конфліктних ситуацій»; стаття 5 зазначає – «Персонал зобов'язаний вивчати, знати та поважати історичну спадщину і традиції держави, прикордонного відомства, населення прикордоння та суміжних держав». У статті 8 йдеться про те, що «під час виконання службових обов'язків персонал зобов'язаний будувати свої стосунки з громадянами на основі довіри, поваги та неупереджено ставитися до різних політичних і релігійних переконань» [12].

З метою виявлення рівня усвідомлення курсантами важливості та необхідності навчання навичкам міжкультурної взаємодії з ними були проведені опитування, анкетування та інтерв'ювання.

Зокрема, нами було проведено опитування курсантів щодо важливості вивчення предметів гуманітарного циклу, зокрема «Культурології», «Релігієзнавства», «Англійської мови за професійним спрямуванням», «Політології», «Соціології», «Лінгвокраїнознавство» та «Етики та естетики». Курсантам було запропоновано розмістити зазначені дисципліни у такому порядку, де № 1 – найважливіша, № 7 – найменш важлива дисципліна для формування навичок поведінки у ситуаціях міжкультурних перетинань. Узагальненням результатів аналізу даних став такий список:

1. «Культурологія»
2. «Етика та естетика»
3. «Релігієзнавство»
4. «Лінгвокраїнознавство»
5. «Англійська мова за професійним спрямуванням»
6. «Політологія»
7. «Соціологія»

Ми звернули увагу на те, що курсанти не вважають іноземну мову важливим інструментом для ведення конструктивного міжкультурного діалогу. Насправді ж, іноземна мова, як будь-яка мова, є суспільно-історичним продуктом, у якому знаходить відображення історія народу, система соціальних відносин, традицій та культура. Саме тому було вирішено зробити акцент на іноземну мову з метою виховання майбутніх офіцерів-прикордонників у дусі багатокультурності.

У наш час значення і роль іноземної мови у житті людини важко переоцінити. Знання іноземних мов відкриває цілковито новий, невідомий світ, дає можливість вільно спілкуватися з людьми, які живуть в інших країнах. Відома фахівчиня у галузі лінгвістики та методики викладання іноземної мови С. Тер-Мінасова зазначає, що останнім часом вивчення мови стало більш функціональним. Людей не цікавить ні теорія, ні історія мови – іноземна мова потрібна їм виключно функціонально, для використання у різних сферах життя суспільства як засобу реального спілкування з людьми з інших країн [13]. На заняттях з іноземної мови можна створити чудові умови для навчання курсантів міжособистісної вза-

сгоді, тобто навчати їх спілкуватися один з одним, будувати конструктивний діалог, наводити аргументи, слухати й чути співрозмовника. Усе це інколи дійсно є проблемним питанням серед молодих людей. Важливо звертати увагу не лише на те, що говорить людина, але приділяти увагу й тому, як саме вона це говорить.

Підвищенню якості іншомовної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі їхньої фахової підготовки у Національній академії Державної прикордонної служби України сприятиме застосування різноманітних підходів у поєднанні з інноваційними технологіями навчання.

Лінгвосоціокультурний метод. Цей метод бере до уваги той факт, що 52% помилок комуніканти роблять під впливом рідної мови, і лише 44% помилок ховаються у мові, що вивчається. Важливим є смисл інформації, яка передається, тобто її комунікативний рівень, оскільки у будь-якому випадку кінцевою метою спілкування є бажання бути зрозумілим. Лінгвосоціокультурний метод включає два аспекти спілкування – мовний і міжкультурний. Мета вивчення мови за допомогою лінгвосоціокультурного методу – полегшення розуміння співрозмовника, формування сприйняття на інтуїтивному рівні. За такого підходу мова – це дзеркало, у якому відображаються географія, клімат, історія народу, умови життя, традиції, щоденна типова поведінка людей.

Комунікативний підхід. Першість у рейтингу популярності методик вивчення іноземних мов належить комунікативному підходу, який спрямований на практику спілкування. Будь-який мовний тренінг тримається на так званих «чотирьох китах» – читанні, письмі, говорінні та сприйнятті на слух, з яких двом останнім приділяється найбільша увага. Для того, щоб бути професіоналом у своїй сфері діяльності, необхідно регулярно читати публікації за фахом у зарубіжних виданнях. Головна мета такої методики – навчити спочатку вільно спілкуватися іноземною мовою, а потім нею думати. Комунікативний метод спрямований на розвиток креативності, на розширення світогляду тих, хто вивчає мову. Мова тісно пов'язана з культурними особливостями країни, тому навчання за комунікативним методом передбачає включення країнознавчого аспекту. Необхідно навчитися вільно орієнтуватися у полікультурному світі, а це легше зробити володіючи хоча б однією іноземною мовою.

Методика інтенсивного навчання Д. Петрова. За такою методикою потрібно прийняти той факт, що мова, що вивчається, не є простим набором слів і правил. Автор методики пропонує не зациклюватися на правилах, а намагатися просто говорити, нехай і з помилками. Вивчення мови гальмується, якщо з самого початку завальовати його правилами. Потрібно не боятися робити помилки, цим досягається легкість у спілкуванні, розкутість.

Використовуючи зазначені методики ми організували заняття з вивчення курсантами іноземної (англійської мови). Завдання були творчими з різними рівнями складності. Наведемо приклади деяких з таких завдань.

Для курсантів першого курсу було запропоновано низку вправ на розвиток навичок усного мовлення під загальним заголовком «Getting Acquainted With the Countries of the World».

Exercise 1. Directions:

a) tell your cadets to write down as many countries as they can in one minute;

b) ask your cadets about one thing they know about each of these countries, perhaps something it's famous for, such as *cuisine, film stars, state people customs or traditions*;

c) ask your cadets to name a country to match each letter of the alphabet.

Exercise 2. Directions:

a) ask your cadets to choose any country they'd like to visit;

b) on separate sheets of paper the cadets list things peculiar to the chosen country. For example, *gum trees, maple leaf, tulips, chocolate, wine etc.*;

c) collect all the sheets, mix them up and distribute among the cadets of the group;

d) working in pairs, cadets hold up a card and ask their partner to name the country that the characteristic belongs to.

Курсантам старших курсів ми пропонували автентичні тексти про споріднені відомства зарубіжних держав, цікаві та маловідомі факти з історії цих відомств.

Так, до прикладу, за змістом текстів «Customs, Traditions and Ceremonies in the Coast Guard», «Christenings and Commissioning» та «At the Quai Branly, Each Exhibition We Do Is a Book Telling a Story» були розроблені такі завдання:

a) get ready to ask your group mates questions on the plot of the text;

b) suggest that the cadets compare the traditions, customs and ceremonies of the Coast Guard and the State Border Guard Service of Ukraine;

c) ask your cadets to read the information about one art exhibition and say what they know about the role of art in establishing the relations and making peoples, countries, nations and states closer.

Курсантам також пропонувалося виконати письмові завдання:

a) ask your cadets to write a composition "The Profession I Want to Dedicate My Life To";

b) the editor of a youth magazine have asked you to write an article about friendship. They would like you to include the following:

- what qualities make someone a good friend;
- how friends can help each other;

c) the cadets imagine they see the advertisement in an Internet forum. They should write their response in an e-mail of 40-50 words including their reasoning about whether all people on the planet are the same or different.

Деякі завдання, що були запропоновані курсантам, вимагали творчого підходу та використання Інтернет ресурсів.

Task 1.

Write up a presentation about your own country or any other country that interests you. Use Power Point if you have a computer or you could make your own paper version of a Power Point presentation if you don't. Work in groups to develop a list of topics that might be included in the presentations, for example: cuisine, weather, exotic plants or rare animals.

На пошук інформації та підготовку презентацій курсанти мали тиждень, представлення інформації не повинно було перевищувати 5 хвилин. Протягом декількох занять курсанти виступали зі своїми доробками, по завершенню кожної відповідали на запитання одногрупників. Варто зауважити, що такі завдання дуже сподобалися усім учасникам експерименту.

Окрім розширення світогляду, знайомства з особливостями різних країн, їх представників та розвитку навичок спілкування, вивчення іноземної мови виховує такі людські якості, як толерантність та повага до представників іншої культури, їхніх традицій та цінностей.

Поняття «толерантність» походить з латинської мови (*tolerantia* – терпіння) та означає здатність індивіда сприймати без агресії думки, особливості поведінки та способу життя інших людей, які відрізняються від його власних.

У наш час проблема формування толерантності стоїть особливо гостро. Її актуальність пояснюється багатьма причинами, серед яких розшарування світової цивілізації за економічними, соціальними та іншими ознаками, пов'язане з цим зростання нетерпимості, тероризму, розвитку релігійного екстремізму, загострення міжнаціональних відносин, викликаних локальними війнами, проблемами біженців.

Формувати толерантність майбутніх фахівців потрібно починати з перших днів навчання, беручи до уваги ті різноманітні соціуми, з яких приходять суб'єкти навчання. Саме тут починається кропітка робота з навчання критичного ставлення до поглядів своїх та інших, до цінностей, які у кожного свої, до визначення пріоритетів та толерантного до них ставлення. У перспективі це сприятиме співробітництву та розвитку гармонійних стосунків. Кирилюк О. притримується думки, що толерантність визначає активну моральну позицію у взаємодії з людьми, незалежно від їх культурної, соціальної приналежності, національності, віросповідання, освіти, віку, професії, поглядів [14].

У ході проведення експерименту для виявлення рівня обізнаності курсантів щодо толерантності їм було запропоновано дати визначення цього поняття. Аналіз отриманих даних дозволив виділити «повні», «частково повні» та «неповні» відповіді. «Повними» ми вважали такі відповіді, у яких толерантність розглядалася як важлива особистісна якість, спроможність сприймати і приймати те, що відрізняється від свого власного. «Частково повні» – це тлумачення толерантності, як терпимості до інакшості, повага до

чужої думки. Короткі відповіді кваліфікувалися як «неповні». Отримані результати сформованості уявлень курсантів про толерантність відображено у таблиці 1.

Таблиця 1 – Уявлення курсантів про поняття «толерантність» (% , n=62)

Характеристика відповідей курсантів	Курсанти Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького
Повні	24,19
Частково повні	48,39
Неповні	27,42

Також курсантам було запропоновано дати відповідь на запитання – Якими якостями повинен володіти офіцер-прикордонник? Варто відзначити, що серед професійних та моральних якостей курсанти зазначили професіоналізм, справедливість, чесність, вихованість, співчутливість та гуманність.

Для визначення сформованості толерантного ставлення до оточуючих курсантам було запропоновано пройти декілька тестувань. Зокрема, для виявлення домінуючих стилів поведінки у нестандартній ситуації курсанти заповнювали опитувальник «Діагностика типових способів поведінки у конфліктних ситуаціях» (за допомогою тесту Томаса). Із альтернативних суджень (а, б) курсанти вибирали те, яке більшою мірою відповідає тому, як вони зазвичай діють. За цією методикою розрізняються п'ять можливих стилів поведінки особистості у конфліктній ситуації, а саме:

змагання – активність щодо досягнення цілі, намагання за будь-яку ціну задовольнити власні інтереси, ігноруючи цілі та інтереси іншої людини;

співробітництво – прагнення знайти таке вирішення проблеми, при якому буде досягнуто цілі та задоволено потреби кожного;

компроміс – намагання знайти задовільний баланс своїх потреб та інтересів;

унікнення – відмова від взаємодії, упевненість у марності своїх зусиль або відкладання взаємодії до кращих часів;

приспосовання – намагання створити умови для вдоволення потреб партнером та досягнення ним своїх цілей.

Аналіз відповідей курсантів показав, що 38,70% респондентів не бачать зв'язку між умінням знайти таке вирішення проблеми, при якому будуть досягнуті цілі та задоволені потреби кожного та якісним виконанням своїх прямих професійних обов'язків. 58,06 % опитаних більш схильні до стилю поведінки «компроміс» – намагання партнерів по комунікації знайти задовільний баланс своїх інтересів та потреб. Результати виконання курсантами цього тесту представлено у таблиці 2.

Таблиця 2 – Результати виконання майбутніми офіцерами-прикордонниками завдань щодо типових способів поведінки у конфліктних ситуаціях (n=190)

Стиль поведінки	Рівні сформованості			
	Високий	Дос-татній	Середній	Низкий
Змагання	83	57	30	20
Співробітництво	55	40	61	34
Компроміс	56	37	65	32
Уникнення	52	48	45	45
Пристосування	55	50	35	50

Результати виконання цієї роботи засвідчили необхідність проведення заходів щодо формування толерантного ставлення курсантів – майбутніх офіцерів-прикордонників до колег, знайомих, усіх учасників комунікативних процесів. З цією метою з курсантами різних курсів було проведено тренінг «Міжкультурна взаємодія як складова професійної діяльності». Під час тренінгу курсанти знайомилися з різними способами взаємодії між співрозмовниками за допомогою вербальних і невербальних засобів. Професійна діяльність сучасного офіцера-прикордонника характеризується великою кількістю різноманітних службових завдань, які необхідно вчасно і якісно виконувати. У силу своєї професії офіцеру-прикордоннику часто доводиться виступати у ролі керівника певної групи людей. Це вимагає певних організаторських умінь, які М.Тарнавський «визначає як набуту офіцером здатність на основі загальних та спеціальних знань та навичок цілеспрямовано впливати на людей та їхню діяльність з метою розв’язання службових завдань у різних умовах. Він називає такі організаторські уміння офіцера-прикордонника як уміння планувати свою діяльність і підлеглих, уміння підбирати виконавців, уміння ефективно впливати на колектив та окремих його членів, уміння організовувати колектив на успішне виконання поставленого завдання (мотивація і стимулювання), уміння правильно організувати контроль, оцінку роботи членів колективу [15].

Тренінг «Міжкультурна взаємодія як складова професійної діяльності» мав на меті навчити майбутніх фахівців правильно спілкуватися у професійних ситуаціях, отримувати зворотний зв’язок, розвинути відчуття відкритості та довіри, виявляти повагу до індивідуальності інших, зберігати конфіденційні факти та інформацію особистого характеру.

У тренінгу брали участь психічно урівноважені неагресивні особи у групах по 8-10 осіб, тривалість заняття – 2 години. Напередодні тренінгу з учасниками проводилися індивідуальні бесіди з метою визначення психічного стану, кола інтересів, можливих проблем майбутніх учасників. Основна частина тренінгу складається з декількох етапів – визначення теми, коротке представлення себе групі, обговорення теми, програвання конфліктних ситуацій. Ситуації учасники тренінгу пропонують самі, продують стратегію висловлювань та розігрують сцени, самостійно обираючи ролі.

Рольова гра – це інтерактивний метод, який дозволяє навчатися на власному досвіді шляхом спеціально організованого та керованого проживання життєвої або професійної ситуації. Курсанти розігрували ситуації, які ймовірно можуть статися на кордоні, у пунктах пропуску через державний кордон, під час переговорів чи спільних з представниками суміжних відомств іноземних держав навчань. Велика увага приділялася оформленню усного професійного мовлення – курсанти намагалися чітко й лаконічно формулювати висловлювання, слідували за логікою викладу думок, правильним порядком слів у реченнях, виразністю та чіткістю мовлення. З іншого боку завданням курсантів було вислуховувати до кінця співрозмовника, не перебивати того, хто говорить, демонструвати зацікавленість у розмові. У той же час потрібно було продемонструвати уміння ввічливо зупинити співрозмовника, поставити необхідні запитання так, щоб людина не опинилася у незручному становищі.

Після кожних двох-трьох сцен проводилося обговорення. Курсанти самі визначали важливість підвищення ролі толерантності, профілактики агресивної поведінки у спілкуванні, розвитку їхніх комунікативних, творчих та організаторських здібностей, розвиток умінь ідентифікувати себе серед інших та використовувати емоційний зв’язок для оцінки власних почуттів та поведінки, формування навичок виходу зі складних та конфліктних ситуацій.

**ВИСНОВКИ.** Таким чином, проведення інтерактивних занять з метою розвитку пізнавальної активності майбутніх офіцерів-прикордонників, уміння вибудовувати логіку висловлювань, аргументацій, роботи висновки, а також використання на заняттях автентичних матеріалів, монологічного і діалогічного висловлювання та рольових ігор сприятимуть розвитку комунікативних здібностей курсантів, формуванню у них толерантного ставлення до «інакшості», вихованню у душі полікультурності.

Перспективами подальших досліджень вважаємо розробку методичних рекомендацій науково-педагогічному складу вищого військового навчального закладу щодо удосконалення полікультурного виховання в рамках професійної підготовки майбутніх офіцерів Державної прикордонної служби України.

#### ЛІТЕРАТУРА

1. White Paper on Intercultural Dialogue [Electronic resource] : [Website]. - Council of Europe. URL: [http://www.coe.int/t/dg4/intercultural/WhitePaper\\_InterculturalDialogue\\_2\\_en.asp#P71\\_5982](http://www.coe.int/t/dg4/intercultural/WhitePaper_InterculturalDialogue_2_en.asp#P71_5982) (дата звернення 03.10.2021).
2. Суткевич Г. О. Принципи формування полікультурної компетентності майбутніх політологів у процесі вивчення іноземної мови. *Наукові праці*. 2009. № 6. С. 168.
3. Prem Ramburuth & Catherine Welch. Educating the Global Manager. *Journal of Teaching in International Business*. 2005 16:3, p.5-27, DOI: 10.1300/J066v16n03\_02 (дата звернення 20.08.2021).
4. Jia-Fen Wu. Teaching university students cultural diversity by means of multi-cultural picture books in

Taiwan. *Multicultural Education Review*. 2017. 9:4, p. 249-269. DOI:10.1080/2005615X.2017.1383812. (дата звернення 20.08.2021).

5. Anuleena Kimanen. Approaching culture, negotiating practice: *Finnish educators' discourses on cultural diversity*, *Journal of Multicultural Discourses*. 2018. 13:4, p. 334-347, DOI:10.1080/17447143.2018.1546309 (дата звернення 20.08.2021)

6. Anne Leseth & Gunn Engelsrud. Situating cultural diversity in movement. A case study on physical education teacher education in Norway, *Sport, Education and Society*. 24:5, p. 468-479, DOI: [10.1080/13573322.2017.1414694](https://doi.org/10.1080/13573322.2017.1414694) (дата звернення 20.08.2021).

7. Fatih Yılmaz, Mark Boylan (Reviewing Editor). Multiculturalism and multicultural education: *A case study of teacher candidates' perceptions*, *Cogent Education*. 2016. 3:1, DOI: [10.1080/2331186X.2016.1172394](https://doi.org/10.1080/2331186X.2016.1172394) (дата звернення 20.08.2021).

8. Боровик Л. В. Обґрунтування критеріїв сформованості психолого-педагогічної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників. *Young Scientist*. 2018. № 2 (54) Педагогічні науки, с. 233-237.

9. Тушко, К. Ю. Особливості професійної діяльності майбутніх офіцерів-прикордонників та їх взаємодії. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 5 : Педагогічні науки. Київ: 2019. Вип. 67. С. 272-274. <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/27555>

10. Balendr, A., Komarnytska, O., Islamova, O., Khamaziuk, O., Lusan, P., & Biliavets, A. (2021). Online learning facilitation in border guards' foreign language training. *Laplage in Journal*.7(2), p.336-345. <https://doi.org/10.24115/S2446-6220202172743p.336-345>.

11. Войцехівський О. Особливості підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до професійної діяльності в пунктах пропуску через державний кордон. *Дрогобич. Молодь і ринок*. №2 (73). 2011. С. 135 – 140.

12. Кодекс добросовісної поведінки персоналу Державної прикордонної служби України. Наказ Адміністрації Державної прикордонної служби України від 11.04.2008. № 315.

13. Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация. Москва. «Слово». 2000. С. 146.

14. Кирилук О. М. Содержание понятия «толерантность». *Толерантность в современном обществе: опыт междисциплинарных исследований* : материалы I Междунар. науч.-практ. конф. Ярославль. 1-2 дек. 2011. 357 с.

15. Демянюк Ю. А. Формування готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до організаторської діяльності як педагогічна проблема. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Педагогічні науки*. Хмельницький. 2014. Випуск 3.

[file:///C:/Documents%20and%20Settings/Администратор/Мои%20документы/Vnadps\\_2014\\_3\\_5.pdf](file:///C:/Documents%20and%20Settings/Администратор/Мои%20документы/Vnadps_2014_3_5.pdf)

## PECULIARITIES OF MULTICULTURAL EDUCATION IN A HIGHER MILITARY EDUCATIONAL INSTITUTION

**T. Snitsa**

Bohdan Khmelnytskyi National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine

**ORCID 0000-0002-0403-5070**

**Purpose.** Intensification of intercultural contacts between the representatives of different countries, organizations and companies has caused significant changes in the system of professional training of future specialists in various spheres of human activity. In particular, we are talking about the training of officers of the State Border Guard Service of Ukraine. State border crossing points, which are categorized as international, interstate and local, have all the features of a multicultural environment. Taking all this into account, the author of the article draws the attention to the necessity of training future specialists of the border guard service for the activity in the conditions of multicultural environment, on the formation of their valuable attitude to multiculturalism of the world, on the formation and development of tolerance, on the ability of interethnic communication, communicability, on the ability to find common ground with a communication partner, on preventing conflict situations and solving them, on the development of respect for the interlocutor. **Methodology.** For the purpose of qualitative preparation of future specialists of border guard service to act in the conditions of multicultural environment the general scientific and special methods were used in the research. As theoretical methods we used generalization and systematization of scientific and methodical national and foreign literature on the topic of the research. To find out the attitude of cadets to the cultural diversity of the world, the need to learn the basics of behaviour in situations of cultural intersection, the importance of foreign language skills in our study there were used testing, questioning, surveys and interviews; for statistical data processing – mathematical methods. **Results.** The article summarizes the results of the analysis of theoretical sources of Ukrainian and foreign scholars on the importance of multicultural education, on the formation of skills to properly work in a multicultural environment, as well as on tolerance and the considerable attention is given to its formation in the article. The peculiarities of multicultural training of future specialists of the State Border Guard Service of Ukraine for professional activity in the educational environment of the higher military educational institution are presented. **Originality.** The author draws attention to the importance of the disciplines of the humanities cycle, in particular the foreign (English) language, in the implementation of multicultural education. Sample tasks, the effectiveness of which has been tested in the study, are offered. To increase cognitive interest in multicultural education, the cadets performed creative assignments using their own creativity and the capabilities of the Internet. Considerable attention is paid to such a form of group work as training. **Practical value.** It has been proven that training provides active interaction between the instructors and the cadets, between the cadets themselves, and increases their (cadets') creative potential.

**Key words:** higher military education institution, multiculturalism, education, methods, specialists, border guard officer.

## REFERENCES

1. White Paper on Intercultural Dialogue [Electronic resource] : [Website]. – Council of Europe. URL: [http://www.coe.int/t/dg4/intercultural/WhitePaper\\_InterculturalDialogue\\_2\\_en.asp#P71\\_5982](http://www.coe.int/t/dg4/intercultural/WhitePaper_InterculturalDialogue_2_en.asp#P71_5982)
2. Sutkevych H. O. (2009), Pryntsyvy formuvannya polikulturnoi kompetentnosti maibutnikh politolohiv u protsesi vyvchennia inozemnoi movy. [Principles of formation of polycultural competence of future political scientists in the process of learning a foreign language]. Naukovi pratsi. 2009. № 6. S. 168. [in Ukrainian]
3. Prem Ramburuth & Catherine Welch. (2005), Educating the Global Manager. *Journal of Teaching in International Business*. 2005 16:3, p. 5–27, DOI: [10.1300/J066v16n03\\_02](https://doi.org/10.1300/J066v16n03_02)
4. Jia-Fen Wu. (2017), Teaching university students cultural diversity by means of multi-cultural picture books in Taiwan. *Multicultural Education Review*. 2017. 9:4, p. 249–269. DOI: [10.1080/2005615X.2017.1383812](https://doi.org/10.1080/2005615X.2017.1383812).
5. Anuleena Kimanen (2018), Approaching culture, negotiating practice: *Finnish educators' discourses on cultural diversity*, *Journal of Multicultural Discourses*. 2018. 13:4, p. 334–347, DOI: [10.1080/17447143.2018.1546309](https://doi.org/10.1080/17447143.2018.1546309).
6. Anne Leseth & Gunn Engelsrud (2017), Situating cultural diversity in movement. A case study on physical education teacher education in Norway, *Sport, Education and Society*. 24:5, p. 468–479, DOI: [10.1080/13573322.2017.1414694](https://doi.org/10.1080/13573322.2017.1414694).
7. Fatih Yilmaz, Mark Boylan (Reviewing Editor). (2016), Multiculturalism and multicultural education: A case study of teacher candidates' perceptions, *Cogent Education*. 2016. 3:1, DOI: [10.1080/2331186X.2016.1172394](https://doi.org/10.1080/2331186X.2016.1172394).
8. Borovyk L. V. (2018), Obruntuvannya kryteriiv sformovanosti psykhologo-pedahohichnoi kompetentnosti maibutnikh ofitseriv-prykordonnykiv. [Justification of criteria of formation of psychological and pedagogical competence to future border guards officers] *Young Scientist*. 2018. № 2 (54) Pedahohichni nauky, s. 233–237. [in Ukrainian]
9. Tushko, K. Yu. (2019), Osoblyvosti profesiinoi diialnosti maibutnikh ofitseriv-prykordonnykiv ta yikh vzaiemodii. [Peculiarities of professional activity of future border guard officers and their interaction] *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Serii 5 : Pedahohichni nauky*. Kyiv: 2019. Vyp. 67. S. 272-274. [in Ukrainian] <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/27555>
10. Balendr, A., Komarnytska, O., Islamova, O., Khamaziuk, O., Lusan, P., & Biliavets, A. (2021), Online learning facilitation in border guards' foreign language training. *Laplage in Journal*, 7(2), p.336-345. <https://doi.org/10.24115/S2446-6220202172743> p. 336–345.
11. Voitsekhivskyi O. (2011), Osoblyvosti pidhotovky maibutnikh ofitseriv-prykordonnykiv do profesiinoi diialnosti v punktakh propusku cherez derzhavnyi kordon. [Peculiarities of training of future border guard officers for professional activities at state border crossing points] *Drohobych. Molod i rynek*. №2 (73). 2011. S. 135 – 140. [in Ukrainian]
12. Kodeks dobrochesnoi povedinky personalu Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy. Nakaz Administratsii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy vid 11.04.2008. № 315. [Code of Good Conduct of the Personnel of the State Border Guard Service of Ukraine. Order of the Administration of the State Border Guard Service of Ukraine of 11.04.2008. № 315] [in Ukrainian]
13. Ter-Minasova S. G. (2000), Jazyk i mezhkul'turnaja komunikacija. [Language and Intercultural Communication]. Moskva. «Slovo». 2000. P. 146. [in Russian]
14. Kiriljuk O. M. (2001), Soderzhanie ponjatija «tolerantnost'». [The content of the concept of “tolerance”]. *Tolerantnost' v sovremennom obshchestve: opyt mezhdisciplinarnykh issledovaniy : materialy I Mezhdunar. nauch.-prakt. konf. Jaroslavl'. 1-2 dek. 2011.* 357 s. [in Russian]
15. Demianiuk Yu. A. (2014), Formuvannya hotovnosti maibutnikh ofitseriv-prykordonnykiv do orhanizatorskoi diialnosti yak pedahohichna problema. [Formation of future border guard officers' readiness for organizational activity as a pedagogical problem]. *Visnyk Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy. Serii: Pedahohichni nauky. Khmelnytskyi*. 2014. Vypusk 3. [in Ukrainian] [file:///C:/Documents%20and%20Settings/Администрация/Мои%20документы/Vnadps\\_2014\\_3\\_5.pdf](file:///C:/Documents%20and%20Settings/Администрация/Мои%20документы/Vnadps_2014_3_5.pdf)

Стаття надійшла 23.07.2021.